

FÜSTÖS BENCE (ford.)

Phanísvarnáth Rénu: A lámpás¹

A vízfordók kasztjának tanácsa az előző tizenöt hónapban beszédett pénzbüntetések összegyűjtötte, hogy abból gázharisnyás petróleumlámpást vásároljon a *rámnavamí* ünnep alkalmából rendezett vásárban. A faluban mindent összevetve nyolc *panycsájt* van. Minden egyes kasztnak megvan a maga külön gyülekezőhelye, ahova szőnyegetek terítenek, és ahol a lámpást is tartják – ez utóbbit a falusiak csak *panycslájtnak* nevezik.

A lámpás megvétele után a tanács még a vásárban elhatározta, hogy a megmaradt tíz rúpiából rituális kellékeket vásárol. A megfelelő rítus bemutatása nélkül nem lehet használni az új tulajdont. Még a britek is mutattak be áldozatot, mielőtt hidat építettek.

A tanácstagok naplemente előtt visszatértek a faluba. A menet élén haladt az előjáró, aki fejére emelve hozta a lámpás dobozát, mögötte érkezett a *panycsájt* többi tagja. A *brábhmana* Phutangí Dzshá már a falu határában kihívó kérdést intézett hozzánk:

– Mennyibe került ez a lampion, vízfordók?

– Nem látja, ez egy lámpás?! A *brábhmanák* ilyen felvágósak. Még az olajmécsesüket is villanynak nevezik, mások lámpását pedig lampionnak!

A kaszt minden tagja összegyűlt. Nők és férfiak, öregek és fiatalok, mind ott hagyták a munkájukat, és idesiettek:

– Gyertek! Megjött a *panycslájtnk*, a *panycslájtnk*!

Az előjáró, Agnú Mahato folyamatosan rendre intette az embereket:

– Vissza, maradjatok távol! Hozzá ne érjtek, nehogy valami baja essen!

A *panycsájt* vezetője így szólt a feleségéhez:

– Estére ünnepséget szervezünk. Gyorsan tisztálkodj meg, és állítsd fel az oltárt!

A kaszt kórusának a vezetője tanítványainak magyarázott:

– Figyeljetez ide! Ma egy lámpás fényében fog felcsendülni a dal. Figyelmeztetek benneteket, aki ma rosszul énekel, és elrontja az ütemet, azt holnap azon nyomban kiteszem a csoportból.

A nőkoszorúban Gulrí *kákí* Goszái egyik dalát dúdolgatta. A kisgyerekek zsi-bongtak az izgalomtól.

Már naplemente előtt egy órával a teljes kaszt a *sárdár* portáján gyülekezett.

– *Panycslájtn, panycslájtn!* – kiabálták az emberek.

¹ A fordítást Négyesi Mária lektorálta.

A lámpáson kívül másról sem esett szó. A *szardár* belekezdett beszédébe, miközben vízpipáját szívogatta:

– Az árus először azt mondta, százöt rúpiába kerül. Erre azt válaszoltam neki, ne gondolja, hogy mi holmi vidéki bugrisok vagyunk, számtalan lámpást láttunk már. Ezután az árus végig nézett rajtam, majd ezt mondta: „Látom, maga a kaszt vezetője. Amikor maga a *szardár* jön el megvenni a lámpást, az különleges alkalom! Száz rúpiáért odaadom.”

A *díván dzsí* is felszólalt:

– Kétségtelen, az árus jó emberismerő volt. A lámpás dobozát a bolti szolga nem akarta odaadni. Ekkor így szóltam az eladóhoz: „Figyeljen, uram, doboz nélkül hogyan vigyem el a lámpást?” Erre az jól megszidta a szolgát: „Hé, te, mit szórakozol a *díván dzsí* szeme láttára? Add oda a dobozt!”

A kaszt tagjai tiszteletteljesen nézték a *szardárt* és a *dívánt*. Az előljáró így szólt az egy csoportban álló nőkhöz:

– A lámpás halkán sziszegett végig az úton!

De... az ilyen alkalmakkor mindig van egy de... Rúdál Sáh kereskedő boltjából három üveg petróleumot hoztak, és megszületett a kérdés, hogy ki gyújtsa meg a lámpást.

Ez korábban senkinek sem jutott eszébe. Senki nem gondolt rá sem a megvétele előtt, sem utána. A rituális kellékeket elrendezték az oltáron, az énekesek hangszerükkel a kezükben egyhelyben, zenélésre készen ültek, és a lámpás is elő volt készítve. A falusiak közül mostanáig senki sem vett olyan drága holmit, amit ne tudtak volna meggyújtani. Ahogy a mondás tartja: ha vennék egy tehenet, lenne, aki megfejné? Ki fogja meggyújtani ezt az értékes holmit?

Nem arról van szó, hogy a faluban senki sem ért a lámpás meggyújtásához. Minden kaszt *panycsáját*ának van egy lámpása, tehát más kasztok meg tudnák gyújtani. A kérdés az, hogy első alkalommal, ilyen ünnepi hangulatban hogyan kérhetnének egy másik kaszttól segítséget? Ennél még az is jobb, ha hagyják ott állni a lámpást. Ki akarna egy egész életen át más kasztok szarkasztikus megjegyzéseitől szenvedni? Ilyen szavakkal sértegetnék őket: „A lámpásokatok első alkalommal egy idegen...” Nem, soha! A kaszt becsülete forog kockán. Semmit se szabad mondani a többi kasztnak.

Mindent ellepett a bánat. Sötétedett. Aznap még az olajmécsest se gyújtotta meg senki. Ki gyújtana olajmécsest egy lámpás mellett?

Minden erőfeszítésük füstbe ment. A *panycsáját* tagjai közül senki sem tudott megszólalni. Mind elkámpicsorodtak. Valaki halkán megjegyezte:

– Az ilyen drága holmik szeszélyesen viselkednek.

Egy fiatalember hozta a hírt:

– A *rádzsputok* megszakadnak a nevetéstől. Azt mondják, hogy ragadjátok meg a fületeket, és ötször guggoljatok le a lámpás előtt, akkor rögtön meg fog gyulladni.

A *panycsáját* eltöprengett ezen:

– Ha Isten megadta nekik a lehetőséget, akkor miért ne nevéssenek?

A következő hírt egy öregember hozta:

– Rúdal Sáh, a kereskedő kétszínű alak. Azt mondja, óvatosan nyomkodjuk a lámpás pumpáját.

Gulrí *kákí* lányának, Munrínak a fejében újra és újra felötlött egy gondolat. Hogyan is mondhatná ki? Tudta, hogy Godhan képes meggyújtani a *panycsláj*t. De a fiú ki volt zárva a kasztból: nem pipázhatott és vizet sem ihatott a közösséggel. Munrí anyja panaszkolta be a *panycsáj*tnál, mert Godhan mindennap, amint megpillantotta a lányt, egy szerelmes filmdal éneklésébe kezdett: „Szeretlek téged, kedvesem!” Godhant a tanács már régóta árgus szemmel figyelte. A fiú egy másik faluból települt át, és egészen mostanáig még bétellel sem kínálta a tanács tagjait. Nem törődött vele. Elég volt ennyi, a *panycsáj*at élt a lehetőséggel. Tíz rúpia pénzbírság! Mivel nem fizette meg, kiközösítették. Godhan a mai napig kaszton kívülinek számít. Hogyan is szólhatnának neki? Hogyan is vehetné Munrí a szájára a fiú nevét? Másfelől a kaszt becsülete veszélyben forog.

A lány óvatosan a barátnője, Kanéli fülébe súgta:

- Pszt, Kanéli!
- Godhant kiközösítették – mosolyodott el Kanéli.
- Te szólj a *sárdár*nak! – folytatta Munrí.
- Godhan tudja, hogyan kell meggyújtani a lámpást – szólalt meg a lány.
- Ki? Godhan? Meg tudja gyújtani? De...

A tanács vezetője a *díván*ra nézett, ő pedig a tanács többi tagja felé bámult. A *panycsáj*at egyhangúlag kiközösítette. Az egész falu dühös volt a nótázó, szerelmesen kacintgató Godhanra. Végül a *sárdár* törte meg a csendet:

- Mit érnek a kaszt törvényei, amikor a becsületünk forog kockán? Nos, *díván*?
- Rendben van – bólintott rá az.
- Így legyen, fogadjuk vissza Godhant! – mondta egyhangúlag a *panycsáj*at többi tagja.

A tanács vezetője az elöljárót küldte a fiúért, aki ezzel a hírrel tért vissza:

– Godhan nem hajlandó idejönni. Azt mondja, nem bízik a *panycsáj*atban, ha elromolna a lámpás, akkor neki kell majd büntetést fizetnie? – Az elöljáró síráshoz közeli hangon folytatta:

– Valahogy vegyétek rá Godhant! Ha nem jön, holnaptól nevetség tárgya leszünk a faluban.

– Hadd próbáljam meg én! – ajánlkozott Gulrí *kákí*.

Az asszony elment a fiúhoz, meggyőzte, és magával hozta. Mindenki arca felderült a remény új fényétől. Godhan csendesen kezdte beletölteni a petróleumot a lámpásba. A *sárdár* felesége elkergette a ceremónia kellékei körül ólálkodó macskát. A kórus vezetője a pávatoll legyezőket rendezgette. Godhan megszólalt:

– Hol az alkohol? Hogyan gyújtsam meg a lámpást alkohol nélkül?

Na tessék! Újabb probléma jelentkezett. Az emberek kételkedni kezdtek a *panycsáj*at bölcsességében – gondolkodás nélkül cselekednek. A tömegben újra eluralko-

dott a csalódottság. De Godhan nagyon ügyes fiú volt. Alkohol nélkül fogja meggyújtani a lámpást.

– Hozzatok egy kis kókuszolajat!

Munrí elfutott egy csészényi olajért. A fiú pumpálni kezdte a lámpást.

A *panycslájt* gázharisnyájában nagyon lassan kigyulladt a fény. Godhan hol ráfújt, hol a lámpás tekerőjét igazgatta. Kis idő múlva a lámpásból sziszegő hang hallatszott, és megnőtt a fénye. Az emberek szíve megtisztult. Godhan nagyon ügyes fiú.

Végül a lámpás fényében a kaszt minden tagjának felragyogott az arca, az énekesek pedig egyszerre énekelni kezdtek:

– *Mahávír szvámí kí dzsaj!*

A *panycslájt* fénye megvilágította a mosolygó arcokat. Godhan mindenkinek a szívébe belopta magát. Munrí vágyakozó pillantást vetett a fiúra. Tekintetük találkozott, és pillantásukkal üzentek egymásnak:

– Bocsánat mindenért, nem tehetek róla.

A *szardár* kedvesen magához hívta Godhant:

– Megmentetted a kaszt becsületét. Hetedízíglén megbocsátunk neked. Annyi szerelmes dalt énekelsz, amennyit csak akarsz!

– Godhan, vacsorázz nálunk! – invitálta Gulrí *káki*.

A fiú még egyszer Munríra nézett. A lány lesütötte szemét.

Az énekesek befejezték a himnuszt, és szájukat a „dicsőség, dicsőség!” szavak hagyták el. A fák-bokrok levelei remegtek a lámpás fényében.